

Et skridt på vejen

Anmeldelse af: Krysninger. Nye perspektiver på moderne nordisk lyrikk redigeret af Ole Karlsen

Man fatter umiddelbart sympati for den ihærdige redaktør Ole Karlsens mange bestræbelser på at binde en stribe artikler om digte og digtere fra nordiske lande sammen til en smuk buket om nordisk lyrik. Problemet er kendt fra mange antologier: en broget samling manuskripter, hvor hver artikel i og for sig er spændende på sine egne præmisser, skal passes ind i en fælles konstruktion. Ole Karlsens materiale er litterære bidrag, som mildt sagt spreder sig i mange retninger: Her er alt fra nærlæsninger i Eldrid Lundens digtning og studier i ekfraser hos Tom Kristensen og Broby-Johansen til en gennemgang af perverse vers hos Schade og noget om postmoderne lyrik på Færøerne. Men i forordet lykkes det alligevel for Ole Karlsen at holde sammen på de mange poetiske vækster, idet han uforfærdet starter med simpelthen at spørge til, hvad lyrik overhovedet er for en æstetisk størrelse, og dernæst hvad nordisk lyrik mon kan være.

Hvad er nordisk lyrik?

De store spørgsmål om lyrikken og Norden besvares forsigtigt og kyndigt af Ole Karlsen, idet han henviser til, hvad forskning, undervisning og kritik har opfattet som nordisk lyrik i de enkelte lande. Det er for redaktøren tydeligt, at man inden for de nordiske studier først og fremmest har identificeret nordisk lyrik som de nordiske nationalsprogs lyrik, idet lyrikken har bidraget til udvikling af national identitet og selvforståelse siden romantikkens dage. Ifølge Karlsen pointerer den nyere forskning imidlertid, at det er på tide at ændre opfattelse: Nordisk lyrik er lyrik skrevet i Norden, og den omfatter således ikke blot den nordiske sprogfamilies lyrik, men lyrik fra Norden som region og dermed altså også uden for modersprogsfællesskabet: finsk, samisk og grønlandsk lyrik. Desuden understreger Karlsen, at nordisk lyrik ikke alene har bogen som sit medie; lyrik er i dag også sangtekster, og genren findes og trives i forbindelse med scenekunst. Den er i det hele taget i dialog med både billedkunst, dramatik og musik. Billedet er således broget, men

fornemmelsen af, at noget nyt er undervejs, både i lyrikken selv og i udforskningen af den, tegner sig tydeligt for redaktøren af *Krysninger. Nye perspektiver på moderne nordisk lyrikk*.

Den slidstærke nærlæsning

I sine mange bestræbelser på at få antologien til at hænge sammen og danne et signalement af nordisk lyrik er Karlsen ligeved at overse, at nærlæsningstraditionen er et fælles grundlag for de mange, forskelligartede læsninger. Nærlæsningen er selvfølgelig ikke nogen speciel nordisk foreteelse, men i nordiske lande har nærlæsningen i både undervisning og forskning fået en særlig tradition og udformning, der gør, at mange allerede fra barnsben er dybt fortroelige med den. Nærlæsningen er blevet en næsten naturgroet metode til læsning af nordisk lyrik. At det forholder sig sådan er både en mulighed og et problem i antologien. Antologien viser, at lyrikens professionelle læsere virkelig har fået nærlæsningen og dens forskellige teoretiske forgreninger ind med modernismen. Lyriklæsere af nordiske digtere har siden nykritikkens gode, gamle dage og via de forskellige teoretiske fortsættelser forfinet deres sans for nærlæsning i en sådan grad, at de virtuost praktiserer denne genre og får noget særdeles godt og grundigt ud af den. "Vi er i bunn og grunn alle nykritikere, enten vi vet det eller ikke", som den norske litteraturprofessor Erik Bjerck Hagen engang har udtrykt sig om den stærke arv efter nykritikken.

Synæstesi og perversifikation

Unni Langås praktiserer fremragende nærlæsning i sin engelsksprogede artikel om synæstesen og dens forskellige funktioner i Eldrid Lundens digtning. Det er en spændende og højt kvalificeret analyse, der handler om, hvordan Lunden igennem synæstesen udforsker feltet mellem sansning og betydningsdannelse på en stadig mere avanceret måde igennem hele sit forfatterskab. Unni Langås holder sig til Lundens tekster, hvor der bestemt også er nok at se til for den skarptskuede Langås, men som læser af den kyndige gennemgang savner man at få et lidt større perspektiv udfoldet. Hvor ville det dog være spændende, hvis Langås f. eks. havde draget paralleller mellem Lundens synæstesier og synæstesierne hos Pia Tafdrup eller Ann Jäderlund. Jo, jeg ved godt, at det er meget at forlange, og at man må starte et sted. Tage et skridt på vejen ud i det nordiske, som det hedder i Karlsens forord. Men når man nu står over for en så velbefaren og sprænglærd læser som Unni Langås, der tilmed slutter sin artikel med at hævde, at synæstesen er et grundlæggende karakteristikon ved modernistisk lyrik og dens fænomenologi (p. 147), savner man alligevel nogle sammenligninger med andre nordiske digtere.

Frank Kjørup holder næsen endnu længere nede i Schades versespor, når han hermeneutisk arbejder med, hvad han kan kalder "nylæsning", dvs. produktionen af en fortolkningstekst, der fokuserer på det, der foregår mellem teksten og det indlevende læsersind. Resultatet afdækker både vaginal-, anal- og homoerotik i Schades vers. Efter Kjørups tætte holmgang med både kommaer, linjebrud og rim er det interessante ved Schade ikke længere hans renommé som lys digter, men hans

“perversifikation”, hvilket betyder “det digteriske jags selvskabelse som på en gang digter, erotikker og erotisk afviger” (p. 275). Kjørup slutter sin dybdeborende artikel (hov! nu skal kritikeren vist til at passe på metaforikken) med at forslå et samarbejde mellem kønskulturstudier og verskulturstudier – kort sagt samarbejdende sfærer af litteraturfaget. Det er jo en glimrende idé, der ofte er praktiseret af kvindelitteraturforskere – som man hjertens gerne ville se Kjørup kaste sig over. Han kunne forsigtigt begynde på sin egen nylæsnings-banehalvdel med et komparativt studie af Edith Södergrans og Schades digte.

Hvor er Södergran blevet af?

Apropos Södergran savner man i antologien nogle refleksioner over betydningen af hendes moderne digtning for nutiden. Södergran var efter manges vurdering den første, der fik skabt en moderne digtning i Norden, men hvilken betydning har hendes digtning i dag? Fine Södergran-traditioner kan følges igennem det 20. århundredes nordiske lyrik, men hvordan læser og skriver det 21. århundredes digtere videre på det poetiske univers, Södergrans skabte? I en dansk kontekst kunne man inddrage Anne Lise Marstrand-Jørgensens digtning, der ikke er nævnt i Peter Stein Larsens artikel om dansk lyrik, hvor man ellers finder en lang række digtere omtalt. Antologiens redaktør og de enkelte forfattere fravælger tilsyneladende at beskæftige sig nærmere med den frigørende modernist Södergran, men tager til gengæld en rigtig modernistisk *founding father*, nemlig Gunnar Ekelöf, der har haft stor betydning for mange digtere i Norden, op til diskussion. Ekelöf var til gengæld på sin side en Södergran-læser og formidler af højeste karat. Det er nu ikke Södergran-inspirationen, der er emnet for Thorstein Norheims bidrag om Ekelöf. Det handler derimod om forholdet mellem ordkunst og billedkunst. Norheim spørger, hvordan Ekelöfs interesse for og viden om billedkunst indvirker på hans digtning. Han tager fat i Ekelöfs begreb om ikonkvalitet og sætter inspirationen fra billedkunsten i forbindelse med et forsøg på at skabe en abstrakt digtning, der åbner for læserens tilgang til digtet og forestillingen om kunstens frigørende virkning. Og så er vi tilbage ved den frisættelse, som også Södergran forbinder med digtningen, og som blandt andet var det, som Ekelöf var optaget af i hendes digtning. Norheims artikel er teoretiske givende for studiet af forholdet mellem billedkunst og digtning. Her åbnes de lyriske nærlæsninger af både teori og empiri, som også i Annette Fryds artikel om ekfraserne hos Kristensen og Broby-Johansen og i Erling Aalands essay om ordmusik hos Rolf Jakobsen og Bob Dylan. Til gengæld kunne man så her ønske sig lidt mere lyst til og mod på at inddrage og sammenligne flere nordiske forfattere i analyserne. Peter Stein Larsen giver et vidtfavnende, vidende og velskrevet portræt af dansk digtning omkring årtusindskiftet. Han tænker videre ud fra ideen om et brud med centrallyrikken i nyere dansk digtning, som blev formuleret i *Danske digtere i det 20. århundrede* (bd. I-III, 2000-2002), hvortil Stein Larsen selv var bidragsyder. Men det ville unægtelig være interessant, hvis der også her kunne anlægges et større nordisk perspektiv – f.eks. omkring inspirationen fra finske Pentti Saarikoskis digtning, en inspiration, der ser ud til at forplante sig igennem flere nordiske lyriker-generationer fra midttresserne til nutiden. På dansk er Saarikoski blandt andet blevet introduceret i 1999 i Borgens Forlags, desværre alt for tidligt afdøde serie, *Verdenslyrik*.

På kryds og tværs i Norden

Især to artikler forsøger så småt at begive sig ind i feltet: krydsninger i nordisk lyrik. Hadle Oftedal Andersens artikel om Tor Obrestads debutsamling *Kollisjon*, der sammenligner Obrestads og Rifbjergs brug af metaforik. Jeg er ikke ganske enig i pointen og sammenligningen, men den måde hvorpå artiklen bevæger sig ind og ud af digtet og rejser teoretiske diskussioner og tænker med og mod digtet, er ganske forfriskende og perspektiverende. Også antologiens afsluttende artikel om færøsk digtning ser på brydninger og antyder mulige sammenligninger med postmodernismen i de øvrige nordiske lande.

Det er en lærd og højst interessant antologi, Ole Karlsen har redigeret. Ofte er det overladt til læseren at drage de større nordiske linjer og sammenligninger. Til gengæld er der masser af stof og mange ideer at arbejde videre med. Et skridt på vejen kalder redaktøren denne bog. Lad anmelderen tilføje, at det er et godt skridt, der her er taget. Men flere må gerne følge.

Krydsninger. Nye perspektiver på moderne nordisk lyrikk. Red. Ole Karlsen, Unipub 2008, 352 sider, 398 Nkr.